

^v ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 42. V torek 18. oktobra 1853. II. tečaj.

Beseda staršem in rednikom.

(Iz zgodne Danice.)

Lansko leto so Bamberški škof posebno opominjanje in podučnje razposlali do staršev in tistih, kateri šolarjem hrano in stanovanje dajejo. V tem listu učé starše in njih namestnike, kako si morajo najpred sami za se prizadevati, de se v vsih rečéh prav po keršansko obnašajo. Vse njih govorjenje in djanje mora takšno biti, de bodo učencam z *lepim zgledam* svetili. Gospodarji in gospodinje naj toraj bodo zgled pametniga, modriga, pri-ljudniga obnašanja, in naj se sami varjejo togote, prepira, gerde kletvinje in sploh vse nespodobnosti, s čimur bi mladosti slab zgled dajali. Gospodarji in gospodinje v ti reči le prevelikrat premalo premislijo, de imajo zročeno mladost na svoji vesti, in ravno na njih obnašanju je velikrat zastavljena celiga življenja in pa — neskončne večnosti sreča ali nesreča!

Drugo, česar skerbni pastir rednike in oskerbnike opominjajo, je *čuvanje nad mladostjo doma in zvunaj doma*. Vedno jim je gledati na vse njih djanja, pogovore med njimi in z drugimi v hiši, na njih nagnjenja ali škodljive strasti. Ohraniti se mora stanovitin red, de o pravim času molijo, vstajajo, iz doma, domú in k počitku hodijo; tudi, de se ogibljejo nespodobniga in njih stanu in starosti neprimerniga lišpa v obleki. Ravno tolika in pogosto še večí skerb staršev in rednikov je potrebna zvunaj doma, de ne začne mladost nevarnih tovaršij imeti in v nevarne kraje zahajati. Silo veliko mladenčev se skazi po neskerbljivosti gospodarjev, de niso za nobeno rabo več in še izgnani kakor deseti bratje okoli tavajo nadlegovat ljudi. Ni ga skoraj zaničljivšiga človeka od izti-

raniga šolarja, kakor ni tudi lepšiga časa memo šolskih let, ako je mladenič moder in pošten; učenca, ki se modro obnaša, vse rado ima.

Gospodarji in gospodinje šolske mladosti morajo tudi skrbeti, *de se mladost zares uči*. Dolžnost je tedaj 1. učencam učenju primerno stanovanje dati, de niso z ropotanjem bližnjih rokodelcov moteni, pa tudi, de niso v sosedstvu s kacicimi drugimi stanicami, kjer bi za čednost kakšna nevarnost bila. 2. Ojstra in tehtna dolžnost gospodarjev je, gledati, de učenci ne postopajo, de ur ali še celih dni vnemarno ne zgublajo. Ravno to je velikrat izvir vse prihodnje nesreče za mladost. Tudi je skrbeti, da o pravim času k učenju vstanejo, de imajo potrebno luč, gorkoto itd. 3. Je treba včasih pri učenikih pozvediti in poprašati, kako de je z učenci. Njih veliko ima nesrečo mladosti na svoji vesti, kjer se poprej za njeno obnašanje nič pečali niso. 4. Tudi je njih dolžnost skrbeti, de domači učeniki svojo dolžnost spolnujejo in de jim kake spodtike ne delajo. 5. Staršev velika zmota bi bila, ako bi mislili, de za otroke več dolžnosti nimajo, ko jim učenike preskerbijo. — Varhi naj pa tudi skerbé za posestvo in lastnino šolske mladosti, toraj, de reči, ki so jim starši zročili, dobro obračajo, de ne začno zapravljati s sladkosnedostjo, z igranjem, z nepotrebno obleko, z nezmernostjo v jedi in pijači itd. Vse reči učencov naj bodo poznamnjane in zapisane, de se kej ne pozgubi. Gospodarji ali gospodinje ne smejo učencam za nepotrebne ali take reči, ki sami ne vedo zakaj, denarja posojevati. Posojila naj pa imajo vse zapisane, de jih zamorejo staršem ali, če je treba, tudi učenikam skazati. Ako pa kateri učencam za nepotrebne reči denar posojujejo, vikši pastir starše od plačila odvežejo. Škof tudi svarijo pred dolgovi učencov pri družih ljudéh in tožijo zoper tiste, ki jim pohujšanje dajejo. — Vsa skerb pa je zastonj, ako starši svoje otroke z nepremišljeno dobrotnostjo omehkužijo. Ne da se ozdraviti hudo, ne odverniti nesreča, ki jo nespametna materna ljubezen, mehkužljivo ljubkovanje in postranski ali skrivni materni krajcarji pri otrocih napravijo. Redljivost in zmernost, veselje do učenja, serčnost do dela, pokoršina do rednikov, velikrat zdravje otrokovo, dobri stan domašinstva in še dosti družiga

velikrat v nič gre ter je prava žertva slepe ljubezni staršev. Pa britke so tudi solze staršev, ko se jim pozno enkrat pekoča vest zbudi in jim očita, de so začetniki nesreče svojih otrok.

Tehtniga in do groze resničniga pomena so poslednje besede vikšiga pastirja, ko med drugim pravijo: „Ako tudi mladenec dobro uterjeniga poduka ostane top na duhu, je vendar še za to ali uno delo še pripravin; če je pa šolski mladenec hudobnež, je on za vse zgubljen, in za njega je vse zgubljeno. In ta zgoda in osoda nam tolikanj dražih mladenčev je večidel v vaših rokah, vi starši in redniki! Na vašim varstvu je, de bodo, kar jim je biti, dobri, bogoljubni, modri, krepostni mladi državljani... Vi, oskerbniki! nikdar ne zatajite časti in dolžnosti, ki ste jo na se vzeli, namreč očetje in matere njim biti.“

Nekaj od ljubih živalic.

(Dalje.)

Kat. Le še dalej poslušajte, bom vam še nekaj povedal, kar sem sam vidil.

Nek tergovec, ktereга sem dobro poznal in skoraj vsak den obiskoval, je imel lep prav gosto zaraščen vertiček. Ravno pred okni je vsako leto ljuba penica (Grasmücke) gnjesdila.

Bilo je tretje leto, ko je penica sopet gnjezdila, jajca znesla in jih potem izvalila. Imeli so še mladiči male peresca po sebi, in starka jih je prvič iz gnjezda peljala. Veselo so okrog nje skakljali, in mi smo jih gledali.

Ko se je to godilo, se je na tihoma sosedova mačka v vert zmuznila, in je že bila namerjala, ljube ptičice zagrabit.

Kaj je mati ptičkov storila? Ko je vidila, da svojih mladih ne more nagloma v gnjezdo spraviti, je mački naravnost nasprot ferčala, in je zmeraj kak sežen daleč od nje semtertje ferkotala; ko je pa zapazila, da jo hoče mačka že zagrabit, je kak sežen dalec na strán smuknila, in tako mačko na vso drugo pot zapeljala. Ko je penica mačko zadosti daleč odpeljala, je nagloma k mladim priferčala, in jih v gnezdo spravila.

Otroci so veselo v roke ploskali.

Tonč. Pa zakaj niste mačko odpodili?

Kat. Nismo mogli tako naglo iz hiše, in tudi smo hoteli viditi, kaj da bo ptica počela, revna stara sirota bi bila pripravljena, življenje za svoje mladiče dati.

Poslušajte dalje:

Une dni mi je povedal nek prijatelj prigodbo, ktero je u novicah bral.

Neka gospa je gosi jajca podložila, da bi jih zvalila. Pa že drugi dan je zapazila, da je gos bolna. Zdaj si je mislila gospa, to se večkrat primeri, da ob tem času kure in gosi malo jejo, in da so viditi kot da bi bile bolne. Pa poslušajte in čudite se, kaj se zgodi?

Dva dni po tem, ko je bila družina na dvorišču ravno pri delu, je gos bolna iz štale percofotala, in do neke trate zletela, kjer so se ravno sosedove gosi pasle, je v neko gos gagala, in se ž njo sopet v štalo vernila, kjer so bile jajca.

Sosedova gos se je na jajca vsedla, bolna pa je prišla čez eno uro na dvorišče, se je nekaj časa okrog obračala, in je potem pred očmi vsih pričujočih mertla k tlam padla.

Sosedova gos pa je jajca izvalila.

Otroci, kaj pa od tega mislite?

Otroci so molčali, pa solze v njih očeh so odgovarjale.

Storož, pes mojega prijatla, je naenkrat začel kurje jajca žreti. Moj prijatelj se ni malo čudil, ko je slišal vsak dan kure kokotati, in jaje vundar ni najšel v gnjezdu. Mislil si je, da so si drugod gnjezdo izbrale, kjer jajca neso, alj pa je kdo u hiši, ki jih krade. Drugod jih ne morejo nesti, ker so zmeraj na dvorišču, si je mislil, in vendar vsaki dan kokotajo, kadar iz hleva pridejo.

Kdo taj jajca krade?

Kmalo je bil tat najden. Tisti dan je prišel Storož iz štale, ves bel okrog gobca od belaka. To se zastopi, da je jo dobil po herbtu. Pa pes je bil premalo pameten in je le še imel veselje do jaje.

Drugi dan je zapazil moj prijatelj iz okna, kako je pes okrog štale postopal, in se oziral, alj ga kdo ne vidi.

Le čakaj, si je mislil moj prijatelj, jaz te hočem plačati. Tekel je v kuhinjo, ktera je imela okno ravno na dvorišče.

Storož je pa gospoda vendar občutil. Zato je prav lepo počasi po dvorišču vohati in izkati začel, kakor bi kaj iskal.

Gospod se je po tem delal, kot da bi v izbo nazaj šel.

Hitro je bil Storož pri hlevu, njegov gospod pa je pri kuhinjskem oknu pazil.

Pes pogleduje prav zavito sedaj na hlev, sedaj na okno v kuhinji. Ko je mislil, da ga nihče ne vidi, hop! je bil koj u hlevu.

Gospod pa za njim; in ga zgrabi, ko ravno jajca zoble. Otroci so se na ves glas smejali. Gospod katehet pa so dalje začeli: zdaj pa je bil huje kaznovan, kot poprej — in ni mu več na misel prišlo, jajca krasti. On je pač takole mislil: V štali so jajca, in mi dobro diše, jaz bi jih hotel pojesti. Ako pa gospod vidi, tak sim tepen, šiba pa boli, ker sem jo že občutil. Jaz nočem več jajc pokusiti, moram taj jajca pri pokoju pustiti. Alj je Storož res tako mislil?

Tonč. Ne s besedami, pa gotovo v glavi.

Kat. Popolnoma prav si rekel ljubi Tonček. Če mislimo le samo tiho pri sebi, in svojih misel s besedami na znanje ne dajamo, gre to strašno hitro, gre to kot blisk. Živini je le treba palico pokazati in hitro ve, kaj to pomeni. Komaj da gajžla počí, konj že pri sebi misli: Ko gajžla počí, moram leteti. Sedaj je gajžla počila: Toraj: hajdi, hitro!

(Dalje sledí.)

Kaj da je učitelj.

Učitelj kraljiček	Učitelj vertnarček
Učenčikom je,	Pri šolarjih je,
Vlada, strahuje,	On seje nauke,
Postave daje.	Da čednost cveté.
Učitelj je oče	Učitelj je revež,
Učenčikov vsih,	In bogat je tud,
On mora ljubiti	Plačilo le tamkej
In varvati jih.	Ga čaka za trud.
	Miloljub,

Redek vrač.

V slabi hišici je prebivala revna vdova z svojim sinom. Popirnate šipe, majhina trinogasta miza, na nji verč brez roča, čern kruh, slabo oblačilo fantička, ki je zraven postelje bolne matere stal — vse to je grozovitno revšino vdove oznanovalo.

Kaj hočem storiti, joka sinek, da bi vam k zdravju pripomogel?

Ne moreš mi ljubček pomagati, le vrač bi me ozdraviti vtegnil, zdihuje reva. „Naj grem po vrača!“ se fantič ponudi. Ljubi otrok, odgovori mati, vrač ne gredo radi v hišo, kjer revšina prebiva.

Če ga pa prav lepo prošim, povzame sinek, če na kolena padem, in mu z solzami pripovedujem, kaj da moja mati terpé, ne bo vendar tako nevsmiljen, da bi vam pomoči odrekel. —

Brez da bi dovoljenja matere čakal, smukne ko veter z hiše, in se k bližnemu vraču z svojo prošnjo poda.

Alj imaš rajnček za mojo pot? ga vpraša vrač, in ga naglo spodi, ko odgovori, da ga nima. —

Taka se mu je tudi pri drugem in tretjem vraču godila. Vbogi fantič jo hoče pri čertem poskusiti. Na cesti sreča zalo kočijo. V nji sedi gospod, iz katerega obraza prijaznost sije. Tle bo morde pomagal, si misli, ter se pred konje postavi. Kočjaš pa zamahne s bičem in mu veli, se vmakniti. Stoj! pravi gospod h kočjašu; potem otroka vpraša, kaj da imeti hoče. Ranjčik! prosi fantič.

Alj dvajsetica bi bila dosti, se smeja gospod, in se fantičeve prederznosti zavzeme!

Vsmilite se me, dajte mi ranjčik, prosi fantič z povzdignjenimi rokami.

Zdaj gospod dve dvajsetici z kočije poda. Oj! oj! se joka fantič, jaz potrebujem ravno ranjčik. — Pripoveduje mu od bolezn in revšine matere, in tudi nemilo vračev serce razodeti ne pozabi.

Gospod mu zdaj poda ranjčik, in ga za stanovanje matere popraša, katerega mu pokaže. Naglo ko serna gre s ranjčkom k

vraču, ki ga je bil prvi pogнал. Med tem pak gospod k hiši revne vdove priderdra. Miloserčni posluša vdovo, ko se čez bolezni in revšino pritožuje. Potem za pero in kosček popirja prosi, in nekaj piše.

Poslite po to, pravi k bolni revi, kar sim zapisal, pa kmalo, gotovo vam bo pomagalo, z timi besedami z hiše zbine.

Zdaj tudi sinek z vračem prisopi, kteri se ni sramoval za ranjčik v hišo revšine iti. Vsa ganjena kušne svojiga ljubčika na čelo.

Prekasno si prišel, pravi, ravno je bil tukaj vrač, zdravilni list leži na mizi. Vrač vzame list in ga bere, in zavzet zdaj staro pogleduje, zdaj list prebira. Berite sami, pravi vrač, in list poda!

Ženi, ki pokaže pričujoči list, se ima iz moje denarnice sto zlatov poslati — bere z veselim zavzetjem vdova. Poglejte na podpis, jo vrač opominja „*Jožef!*“ —

To je nas prelubi cesar Jožef, zavpije vdova. To so naš svitli cesar, zavpije fantič, in svojo kapico od veselja do stropa verže. —

Jan. Tomšič.

Listonoša.

* *Iz Štebna pri Bekštanju.* Skušnjo smo spet srečno dokončali. Po predšolskeji molitvi je naj pridniši učenec g. dehanta takole nagovoril:

Visokovredni gosp. Dehant!

Z veliko ponižnostjo se Vam, vosokovredni gosp. Dehant in šolski ogleda bližam, Vas v imemu vsih pričujočih součencov serčno pozdraviti. Vaše obiskanje v tem majhnem učilišču nas je, kakor vselej, močno razveselilo, Vaša pričujočnost nam je globoko pri sercu, ker dobro vemo in čutimo, koliko se z našimi učeniki vred trudite in si prizadevate za naš prid, blagor in srečo. Prav dobro se še spomenemo vaših zlatih nauk, ki ste nam jih lani, po veliki skušnji, kakor ljubeznivi oče svojim otročičem dajali, da bi se ves čas pridno obnašali, lepo in dobro zaderžali, radi v šolo hodili in se pridno učili, po izgledu svojega Izveličarja, Jezusa Kristusa vedno v dobrim rastli in tako svojim ljubim starišem in učenikom veselje napravili, pa tudi prav dobri in zvesti služabniki cerkve in dežele bili. Bog naj Vam da za tako drage navke obilno srečo, terdno zdravje in svoj blagoslov. Pa spoznati

moramo tudi, da se nismo vsakikrat po tolih lepih navkih ravnali, temuč se pustili večkrat k lenobi v dobrem in v nerodnost zapeljati. Prosim Vas Visokovredni, v imenu vsih pričujočih součencov nam našo mlačnost pri uku prizanesti in z nami pri donášnem izpitu alj velikem izpraševanju poterpljenje imeti, naše slabe odgovore dobrovoljno poslušati in nam priložnost dati, da pokažemo, da dobro seme, katero so naši ljubi učeniški v naše serce sejali, ni padlo na skalovje, ampak v dobro rodovitno zemljo, kjer je nekoliko sadu obrodilo za našo časno in večno srečo.“

Narprej so se otroci izpraševali iz keršanskega nauka in prav dobro je šlo, le enmalo pretiho so odgovarjali.

Skušnja menda povsod sapo jemlje. Pri drugih predmetih so se otroci sopet tako izverstno obnašali, da se je očitno vidilo, da nimajo le samo otroci bistre glavice, temuč da je g. *Wigele* po pravici in resnici izgledni učitel. Tudi to je vse veselilo, da so učenci po dokončanejši skušnji nekatere slovenske pesmi zapeli in scer tako lepo in ginljivo, kakor slovenske gerla znajo. Perva je bila: „Bog ohrani“, druga od „nedolžnosti“ in še nakaj družih iz „Šole veselega petja“. Še to moram opomniti, da so naš pridni g. učitel nekaj slovenskih povestic nabrali, ktere bojo našemu društvu sv. Mohora izročili, da jih ono tiskati da. S Bogom.

Drobtinčica.

* Že enkrat smo omenili knjigo, ki je v Ljubljani na svitlo prišla pod imenom: „Žganju slovo! vojsko!“ Ni dolgo, kar smo jo u roko dobili. Prebravši jo, smo iz celega serca zdihnuli: da bi ta knjiga prišla v vsako hišo po Slovenskem! Naj bi se naši Slovenci prepričali, kako škodljivo da je žganje, koliko nesreč je na svetu že napravilo! Naj bi slišali prav po domače od toliko imenitne družbe treznosti, njene postave in kako so družbe treznosti od našega svetega očeta Pija IX. k cerkvenim bratovščinam povzdignjene! Od vsih teh reči se prav lepo in prijazno kmetje pogovarjajo in si zraven resnične in žalostne prigodbe pravijo. To knjigo serčno pozdravimo in jo vsim Slovencom živo priporočujemo; vse je prav in hvale vredno: papir, tisk, tudi cena (15 kr.) le to se nam škoda zdi, da g. spisatelj to ni poskerbel, da bi se ta knjiga pri vsih knjigarjih za ravno tisti kup dobivala; kdaj se bode ta važna reč poravnala! —